

Філософія

УДК 141.7:167

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18383551>

**Концептуальна специфіка трансгуманізму:
генеалогія, внутрішні дефініції та дискурсивні межі**

Руснак Ігор Геннадійович,

Кандидат філософських наук, асистент,
кафедра філософії та культурології,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-4513-9300>

Кравченко Герман Андрійович,

Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
кафедра філософії та культурології,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна, <https://orcid.org/0009-0009-5249-3453>

Прийнято: 12.01.2026 | Опубліковано: 27.01.2026

Анотація. У статті здійснено аналіз трансгуманізму як інтелектуального руху, що формується на ґрунті класичної гуманістичної парадигми. **Актуальність** зумовлена зростанням впливу ідей трансгуманізму у сучасному науково-технологічному, етичному і соціально-політичному дискурсах, а також – певною концептуальною невизначеністю понять «трансгуманізм» та «постгуманізм» в українському науковому та науково-популярному дискурсі, що ускладнює як теоретичний аналіз, так і міждисциплінарний діалог.

Метою дослідження є виявлення концептуальної специфіки трансгуманізму шляхом аналізу його історичних витоків, теоретичних засад і внутрішньої структури дискурсу, а також обґрунтування тези про те, що класичний гуманізм виступає ідейно-теоретичним фундаментом трансгуманістичної парадигми. Реалізація мети передбачає виконання таких завдань: критична диференціація трансгуманізму та постгуманізму, порівняльний аналіз підходів до дефініцій ключових категорій в межах трансгуманістичної парадигми, аналіз трансгуманістичного осмислення понять «людина – транслюдина – постлюдина», критичний аналіз його методологічних засад.

Методологічну основу становлять історико-філософський аналіз, компаративний метод, концептуальна реконструкція та елементи дискурсивного аналізу. У роботі проаналізовано ключові позиції провідних теоретиків трансгуманізму, зокрема Макса Мора та Ніка Бострома, а також зіставлено їх із підходами представників постгуманістичної парадигми (К. Вулф, Б. Латур, К. Барад).

Результати дослідження демонструють тісний зв'язок трансгуманізму з гуманістичною парадигмою, що виражається в прагненнях покращення тих «центральної здатностей» («*general central capacity*») які були і є актуальними для гуманістичної парадигми. Аналіз «центральної здатностей», який досі не був у фокусі окремих філософських досліджень, дозволив не лише констатувати цей тісний зв'язок, а й актуалізувати методологічні вади на шляху репрезентацій поглядів представників трансгуманістичної парадигми. Продемонстровано також окремі проблеми, пов'язані з методологічними підходами представників трансгуманізму задля добору пріоритетних векторів розвитку людини, що в подальшому дозволить розвивати аналітичні засоби для критичного осмислення цієї парадигми. Окрім цього, на основі компаративного аналізу, авторами статті – вперше

означено як потенційні точки напруги, дещо різне розуміння «виходу за межі людського» основними представниками трансгуманізму.

У **висновку** зазначено, що трансгуманізм зберігає засади автономії суб'єкта, індивідуалізму та цінності людських здібностей, а, отже, постає еволюційною ланкою розвитку західної гуманістичної традиції. Таким чином констатується, що претензії самого трансгуманізму на вихід «за межі людського», можливо, є передчасними, це потребує подальшого аналізу і є перспективним полем досліджень.

Ключові слова: гуманізм, трансгуманізм, постгуманізм, людина, транслюдина, постлюдина, цінності, методологія.

Conceptual Specificity of Transhumanism: Genealogy, Internal Definitions and Discursive Boundaries

Ihor Rusnak,

Candidate of Philosophical Sciences (Ph.D),

Assistant Professor at the Department of Philosophy and Cultural Studies,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,

Chernivtsi, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-4513-9300>

Herman Kravchenko,

Postgraduate Student at the Department of Philosophy and Cultural Studies,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,

Chernivtsi, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0009-5249-3453>

Abstract. *The article analyzes transhumanism as an intellectual movement founded on the classical humanistic paradigm. The relevance lies in the growing influence of transhumanist ideas in modern scientific and technological, as well as ethical and socio-political discourses. Additionally, there is a particular conceptual*

uncertainty surrounding the concepts of "transhumanism" and "posthumanism" in Ukrainian scientific and popular science discourse, which complicates both theoretical analysis and interdisciplinary dialogue.

*The **purpose of the study** is to identify the conceptual specificity of transhumanism by analyzing its historical origins, theoretical foundations, and internal structure of the discourse, as well as to substantiate the thesis that classical humanism serves as the ideological and theoretical foundation of the transhumanistic paradigm. The implementation of the goal involves the completion of the following tasks: critical differentiation between transhumanism and posthumanism, comparative analysis of approaches to defining key categories within the transhumanist paradigm, and analysis of the transhumanist understanding of the concepts of "human - transhuman – posthuman", critical analysis of its methodological foundations.*

*The **methodological basis** comprises historical and philosophical analysis, the comparative method, conceptual reconstruction, and elements of discursive analysis. The paper analyzes the key positions of leading theorists of transhumanism, specifically Max More and Nick Bostrom. Also, it compares with the approaches of representatives of the posthumanist paradigm (K. Wolf, B. Latour, K. Barad). The **results** of the study demonstrate a close connection between transhumanism and the humanistic paradigm, which is expressed in aspirations to improve those "central capacities" that were and are relevant to the humanistic paradigm. The analysis of "central capacities", which has not yet been the focus of separate philosophical studies, not only allowed for the identification of this close connection but also highlighted methodological flaws in the way the views of representatives of the transhumanist paradigm are represented. Some problems associated with the methodological approaches of transhumanism representatives for selecting priority vectors of human development are demonstrated, it will further enable the development of analytical tools for a critical understanding of this paradigm. In addition, based on a comparative analysis, the article's authors*

identified, for the first time, potential points of tension in somewhat different understandings of "going beyond the human" among the leading representatives of transhumanism.

*The **conclusion** is proposed that transhumanism preserves the principles of subject autonomy, individualism, and the value of human abilities, and, therefore, becomes an evolutionary link in the development of the Western humanistic tradition. Thus, it is stated that the claims of transhumanism itself to "go beyond the human" are perhaps premature, this requires further analysis and is a promising field of research.*

Keywords: *humanism, transhumanism, posthumanism, man, transhuman, posthuman, values, methodology.*

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть поняття «трансгуманізм» активно використовується в міждисциплінарному науковому дискурсі, охоплюючи філософію, біоетику, культурологію, соціологію науки, а також футурологію. Водночас активна циркуляція цього поняття в публічному просторі – медіа, популярній науці, техноутопічних ідеологіях, а почасти і в науковому дискурсі – спричинила його концептуальну розмитість, семантичну інфляцію та часте ототожнення з ширшими, схожими та, навіть, несумісними категоріями, такими як постгуманізм, технооптимізм чи науково-технічний прогрес загалом. Частково подібна неузгодженість породжена природою самого трансгуманізму, адже його представники (М. Мор, Н. Бостром) вказують на те, що це водночас життєва філософія, інтелектуальний та культурний рух, а також галузь дослідження.

Проблемність використання дефініцій посилюється недостатньою увагою до історико-філософських витоків трансгуманізму. Хоча трансгуманізм зазвичай асоціюють із розвитком цифрових технологій, біоінженерії та штучного інтелекту кінця ХХ – початку ХХІ століття, його концептуальні передумови сягають значно глибших шарів західної інтелектуальної традиції.

Йдеться про гуманістичні уявлення самотворення людини, просвітницький ідеал раціонального вдосконалення, еволюціоністські моделі людини як незавершеного проєкту, а також модерністські уявлення про технологію як засіб подолання природних обмежень. Зрештою, дискусійним залишається питання про зв'язок трансгуманізму з постгуманізмом. Автори цієї розвідки обстоюють позицію, згідно з якою – трансгуманізм є відносно самостійним феноменом і не є структурною частиною (радикальним відгалуженням) постгуманізму. Однак без реконструкції історичних контекстів неможливо адекватно оцінити ні теоретичний статус трансгуманізму, ні специфіку його сучасних форм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В статті проаналізовано ключові тексти, створені теоретиками трансгуманізму, серед них: «Нові пляшки для нового вина» (1957), в якій Джуліан Гакслі аналізує проблеми концептуальних філософських засад новітніх технологій та майбутнього людства, а також його ранню працю «Релігія без Одкровення» (1927) в якій актуалізується питання наукового гуманізму у формі ревізії релігійних метафізичних ідей з метою синхронізації онтологічних засад та гносеологічних підстав для нового планетарного світогляду на ґрунті науки. Праці Гакслі не є принципово новими адже продовжують надзвичайно давню і різноманітну традицію пошуків розширення людських можливостей (стародавня міфологія констатує ці можливості у окремих людей – героїв, алхімія здійснює їх пошуки через протонауку, містицизм та спіритуалізм). Однак саме він розгортає свої погляди на ґрунті сцієнтизму і наявних чи досяжних практичних перспектив покращення людського життя.

Ключовим для цього дослідження є аналітична робота над працями Макса Мора «Філософія трансгуманізму» (2013) та Ніка Бострома «Чому я хочу бути постлюдиною коли виросту» (2013), а також – «Декларацією трансгуманізму» (2012). Однак, їх теоретичні пошуки ґрунтуються на класичних працях, які формують загальне світоглядне поле, що постулює

можливість вдосконалення людини, зокрема: Джованні Піко делла Мірандола який в «Промові про гідність людини» [1] обґрунтовує ідею її самотворення з метафізичних позицій, Френсіс Бекон в «Новому Органоні» [2] та «Новій Атлантиді» [3] постулює ідею науки як інструменту контролю над природою та станом людини. Цих філософів можна об'єднати в єдину групу через спроби сформувати сталу аксіологічну настанову на прогрес та керованість, що є світоглядною передумовою більш пізніх трансгуманістичних проєктів. Спроби подолання та критики гуманістичної традиції здійснюють – Керолін Мерчант [4], що критично ставиться до ідеалів Просвітництва, його сцієнтистського спрямування, через нормування експлуататорського ставлення до природи, принципово нову комерційну експансію і, як наслідок – пригніченого стану жінки. Таки погляд яскраво демонструє постгуманістичні вектори критики і розрив між постгуманізмом та трансгуманізмом на онтологічному та аксіологічному рівнях. Мішель Фуко [5; 6], Жіль Дельоз [7] проблематизують трансгуманістичну настанову на технологічне «покращення» людини, демонструючи, що вона ґрунтується не на нейтральному науковому прогресі, а на історично змінних дискурсивних, біополітичних механізмах і механізмах контролю, які формують саме уявлення про людину, її норми, межі та бажані способи існування.

В Українському академічному просторі проблему становлення трансгуманізму досліджують О. Сухомлинська [8], Ю. Мартинюк [9], Л. Гоц [10]. Особливої актуальності набувають розвідки Людмили Гоц щодо проблем, пов'язаних з дефініціями понять «трансгуманізм» та «постгуманізм» та їх концептуальних відмінностей [11; 12]. Л. Гоц констатує, що ця ситуація «відображає не стільки принципову позицію авторів, скільки невизначеність щодо важливих концептуальних питань» [11, с.188]. Окрему увагу варто звернути на дисертаційне дослідження Н. Загурської «Поліверсія постлюдського» [13] де послідовно та ґрунтовно розкриті концептуальні засади динамічного руху до постлюдини, а також дисертаційне дослідження

А. Горбатюка [14] в якому всебічно досліджується поняття та трансформація трансгуманізму. Однак, в основному, дослідники концентрують свою увагу на проблемах, що пов'язані з технофутуристичними очікуваннями чи пересторогами, це дещо збіднює проблемне поле можливих досліджень адже трансгуманізм, в такому разі, редукується виключно до ідеї покращення людини.

Такий аналіз засвідчує, що незважаючи на значну увагу до трансгуманізму як проекту технологічного вдосконалення людини, залишається недостатньо проблематизованим його філософське підґрунтя в контексті зіставлення класичної гуманістичної традиції, трансгуманістичних наративів та критичних постгуманістичних підходів. Особливо відчутною є нестача цілісного концептуального аналізу, який виходив би за межі технофутуристичних очікувань і зосереджувався на аналізі фундаментальних засад трансгуманізму як в методологічному так і в онтологічному та гносеологічному аспектах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на досить широкий спектр досліджень трансгуманізму у вітчизняному науковому просторі, на нашу думку, недостатніми є аналітичні спроби як експлікації теоретичних засад трансгуманізму так і дослідження його методологічних підходів, які теоретики трансгуманізму використовують для розвитку своїх ідей. Оскільки більшість дослідників і теоретиків трансгуманізму вважають його дефініцію консенсусною у статті реалізовано, обережну спробу якщо не поставити це твердження під сумнів, то, як мінімум, проблематизувати його. Зроблено акцент на паралелізмі транс- та постгуманізму, оскільки це питання і досі залишається дискусійним в межах критичних підходів до обох парадигм. Окремо слід звернути увагу на необхідність дослідження використання редукціоністських підходів, зокрема функціоналізму, як методологічного обґрунтування можливості виходу «за межі людського».

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї розвідки є виявлення концептуальної специфіки трансгуманізму шляхом аналізу його теоретичних засад, історичної динаміки та внутрішньої топології дискурсів, а також – обґрунтування позиції, згідно з якою класичний гуманізм є ідейно-теоретичним фундаментом трансгуманістичної парадигми. Останнє є надзвичайно важливим, оскільки прийняття цього твердження дозволить обґрунтувати паралелізм транс- та погуманістичних проєктів. Адже постгуманізм формується в постмодерному дискурсі, з принципово іншою метою – переосмислення панівного місця людини в світі. Аналіз ґрунтується на дослідженні позицій провідних представників трансгуманізму, таких як Макс Мор та Нік Бостром. В межах реалізації мети одним із ключових завдань є уточнення категоріального апарату, завдяки якому з'явиться можливість ретельніше дослідити джерела та структуру трансгуманістичної парадигми.

Методи дослідження. У статті використано критичний та компаративний метод з метою зіставлення поглядів Макса Мора та Ніка Бострома на ключові категорії, що застосовуються в межах трансгуманізму. За допомогою історико-філософського аналізу та реконструкції концептів продемонстровано «генетичний» зв'язок гуманізму та трансгуманізму, що виражено у дослідженні рецептивних зав'язків в межах прочитання класичної традиції представниками трансгуманізму. Дискурсивний аналіз застосовано для віднайдення точок дотику трансгуманізму та постгуманізму та виявлення подальших перспектив їх дослідження, а також – акцентуації потенційних проблем та загроз, що є частиною трансгуманістичного дискурсу, адже претензії на застосування найновіших технологій завжди наражатимуть людину на небезпеки різного роду – від локальних (пов'язаних з незворотними змінами тіла та досвіду людини), до глобальних – пов'язаних з соціальними трансформаціями).

Виклад основного матеріалу дослідження. Джуліан Гакслі [див. 15] в 1957 році вперше використовує термін трансгуманізм, який формується на

ґрунті технологічних досягнень людства в ХХ столітті у формі секулярних сподівань. З моменту його виникнення це поняття перебуває в постійній динаміці, що утруднює дослідження його генеалогії та створює проблеми, які пов'язані з чіткістю дефініцій. У праці «Релігія без Одкровення» [16] Гакслі висловлює сподівання на виникнення наукового гуманізму, що має сформувавши фундамент для нового світогляду, спільного для всього людства. Гакслі вважав, що традиційний конфлікт між наукою та релігією насправді є конфліктом між науковими фактами та окремими теологічними догмами. Відмова від застарілих, на його думку, онтологічних та гносеологічних поглядів, як наслідок – від концепту персоналізованого Бога – дасть змогу побудувати секулярний спосіб життя, що заснований на почутті священного, зберігаючи окремі функції релігії – відчуття спільності, необхідність етичного ставлення до іншого тощо. Таким чином вже в 1927 році Дж. Гакслі розпочинає актуалізацію того інтелектуального руху, який згодом отримав назву трансгуманізм.

Принциповим, на нашу думку, має стати визнання того факту, що трансгуманізм, постає на ґрунті гуманістичної парадигми однак слабо використовує потенціал результатів сучасних філософсько-антропологічних досліджень для посилення своєї методології. Цей факт демонструє фундаментальні відмінності між транс- та постгуманізмом, оскільки представники останнього активно залучають широку філософсько-методологічну палітру (критична герменевтика, постструктуралізм, неоспінозизм, феноменологія тощо) до розбудови власної парадигми. Деякі представники постгуманізму (Кері Вулф (через Л. Альтюсера та М. Фуко), Бруно Латур, Карен Барад) заперечують його зв'язок з гуманізмом, проголошуючи принципову хибність гуманістичної траєкторії, якою йшла західна культура впродовж останніх століть.

Якщо трансгуманізм концентрує свої зусилля на пошуках «нової людини», яка повинна постати як результат технологічної (р)еволуції, то

постгуманізм зосереджується, в основному, на критиці гуманізму та всіх бінарних опозицій, що ним породжені і, таким чином, нівелює ідею антропоцентризму. Трансгуманізм, здебільшого, зосереджується на ідеалізації технологічних рішень покращення людини і тому є, в цілому, радикальним продовженням гуманістичної традиції, в той час як постгуманізм можна визначити через постантропоцентризм – метою якого є переосмислення ролі і місця людини в світі з використанням нового набору онтологічних, гносеологічних, етичних інструментів, серед яких: об'єктно орієнтована онтологія, реляційність, агентність, епістемологія перформативності, етика турботи тощо. Подібний набір методологічних підходів надзвичайно складно класифікувати, оскільки постгуманізм не є ні єдиною школою, ні унітарним набором світоглядних переконань, він постає як дослідницьке поле, на якому перетинаються пошуки в межах критичної теорії, феміністичного дискурсу, зокрема епістемологічного, постколоніальних студій тощо.

Макс Мор відзначає узгодженість теоретичних позицій щодо дефініції поняття «трансгуманізм». Відповідно до його ранніх поглядів «термін стосується: філософії життя (таких як екстропіанські¹ перспективи), які прагнуть продовження та прискорення еволюції розумного життя за межами його поточної людської форми та людських обмежень за допомогою науки та технологій, керуючись принципами та цінностями, що сприяють життю» [18, с. 3]. В «Декларації трансгуманізму», у версії від 2012 року, йдеться про захист інтересів і забезпечення добробуту всіх істот, здатних до чуттєвого переживання. До таких істот зараховують не лише людей, а й тварин, що не належать до людського виду. Окремо акцентовано увагу на можливих майбутніх формах інтелекту, зокрема штучних, модифікованих форм життя та інших потенційних носіїв свідомості, поява яких пов'язується з розвитком

---

¹ Екстропіанізм або філософія екстропії – динамічна система цінностей, яка почала формуватись наприкінці 80-х років XX століття, яка проголошує курс на неперервне покращення життя людини. Основні засади філософії екстропії Макс Мор описав у маніфесті «Принципи екстропії» [див. 17].

науки й технологій. Ці означення є важливими, оскільки створюють підстави для зближення трансгуманізму та постгуманізму, принаймні в аксіологічному вимірі. Саме, визнання суб'єктності не людських форм існування, а також визнання цінності цих форм створює можливість співіснування обох світоглядних позицій. Однак, необхідно наголосити, – це не усуває принципової відмінності між ними в межах теоретичних засад їх появи, принципів розвитку та кінцевої мети. В світлі цього перспективним видається дослідження аксіологічних засад пост- та трансгуманізму, особливо в рамках предметного поля сучасних етичних підходів (наприклад, етики турботи), що підважують класичні етичні теорії, які ґрунтуються на лінійних принципах і унітарному та універсальному наборі власних правил (деонтологія, утилітаристські підходи тощо).

Нік Бостром визначає трансгуманізм як спосіб мислення про майбутнє, де людина, в сучасному її стані, є не вінцем, а, швидше за все, перехідним етапом до більш прогресивної форми існування з урахуванням сучасних та майбутніх технологічних можливостей покращення її тіла та інтелектуальних можливостей. Бостром пропонує два визначення: 1) «це інтелектуальний та культурний рух, який стверджує можливість та бажаність фундаментального покращення людського стану за допомогою прикладного розуму, особливо шляхом розробки та широкого поширення технологій для усунення старіння та значного покращення інтелектуальних, фізичних та психологічних здібностей людини»; а також – 2) «вивчення наслідків, перспектив та потенційних небезпек технологій, які дозволять нам подолати фундаментальні людські обмеження, та пов'язане з цим вивчення етичних питань, пов'язаних з розробкою та використанням таких технологій» [20]. Обидва підходи – Мора та Бострома – об'єднує прагнення подолання фундаментальних обмежень людини в її сучасному стані за допомогою технологічних досягнень, обидва спрямовані в майбутнє. Варто наголосити, що вдосконалення людини в межах трансгуманізму розуміється не як телеологічне, а як процесуальне. Та ці

дефініції залишають багато питань щодо морально-етичних та юридичних викликів, пов'язаних з впровадженням таких технологій, породжують нові проблеми, що пов'язані з інтеграцією цієї системи цінностей у відносно сталі аксіологічні кластери сучасного світу. Окрім того, з'являються комплексні біоетичні та антропологічні проблеми, що пов'язані з методологічним вакуумом визначення «меж людського», ризику інструменталізації тіла людини, проблеми, пов'язані з автономією та навіть суб'єктністю. А також – широкий спектр соціально політичних проблем, що пов'язані з викликами рівності доступу до технологій, біополітичного контролю (М. Фуко, Ж. Дельоз) тощо.

Слід зазначити, що перехід від гуманізму до трансгуманізму не є лінійним. Трансгуманізм утверджує людину як найвищу цінність, життя якої можна покращити за допомогою науково-технічного прогресу. Теоретики гуманізму, звісно, дотримувалися подібних принципів, однак, їх програма передбачала вдосконалення людини «природним чином» – через освіту та культурне середовище, апогеєм чого стала доба Просвітництва. Тому, незважаючи на очевидні і цілком органічні історичні, теоретичні та аксіологічні зв'язки гуманізму та трансгуманізму – між ними існує ключова відмінність – деякі теоретики останнього, такі як М. Мор здебільшого, вважають можливим і навіть бажаним вихід «за межі людського», принаймні в розумінні, яке нам пропонує класичний гуманістичний спадок. Важливо зазначити, що, на нашу думку, подібні апеляції до вдосконалення людини, незважаючи на їх технофутуристичне забарвлення, залишаються слабо обґрунтованими, особливо в онтологічній та методологічній площині, адже йдеться, в основному, про покращення людських якостей, які, з одного боку, і так були пріоритетними в межах гуманізму, а з іншого – видається сумнівним принципова можливість їх реалізації (принаймні тих, що ґрунтуються на певних формах редукціонізму в науці).

Ще одним спільним кластером між гуманізмом та трансгуманізмом є визнання автономії суб'єкта одним з ключових аксіологічних компонентів. Ми вже зазначали, що існують проблеми, які теоретично можуть ставити під сумнів подібну автономію через запровадження багатьох технологічних рішень (біополітичний контроль), та це, радше, проблема інституційного застосування технологій, а не проблема теоретичного фундаменту самого трансгуманізму, адже Бостром у другому визначенні констатує потребу вивчення етичних питань, що пов'язані з реалізацією програми трансгуманізму. «На темному боці спектра трансгуманісти визнають, що деякі з цих майбутніх технологій потенційно можуть завдати великої шкоди людському життю; навіть виживання нашого виду може бути під загрозою. Прагнення зрозуміти небезпеки та працювати над запобіганням катастрофам є невід'ємною частиною трансгуманістичного порядку денного» [20].

Зважаючи на перестороги, висловлені як прихильниками трансгуманізму так і його критиками², з метою усунення плутанини з дефініціями і, відповідно, об'єктом цієї перестороги, необхідним є уточнення ланцюга понять «людина – транслюдина – постлюдина».

Сучасна наука не має єдиного інтегрального визначення поняття «людина» однак множина операційних визначень є досить сталою і консенсусною. Біологічне визначення (еволюційна біологія, антропологія, генетика) людини як представника *Homo sapiens*, для якого характерний певний геном, морфологія та еволюційна історія можна вважати відправною точкою для трансгуманізму. Однак, оскільки поняття «людина» можна визначати не лише через біологічне – це створює певне еклектичне поле і робить методологічну роботу трансгуманістів з цим поняттям нечіткою.

---

² Окрім Ніка Бострома тут варто згадати такі прізвища: Еліезер Юдковський, Дейл Карріко, Майкл ЛаТорра, Френк Форман, Сара Бенкс Форман, а також – Рей Курцвел, Макс Мор, Андерс Сандберг, Джеймс Х'юз. І, звісно, критиків трансгуманізму: Френсіс Фукуяма, Майкл Сандел, Юрген Габермас.

Вживаючи термін «транслюдина» представники трансгуманізму, по суті, використовують порівняльну стратегію, зіставляючи нинішній стан людини з умовним перехідним станом – «транслюдиною», яка здатна покращити своє тіло за допомогою технологій. Це покращення слід розуміти двояко – з одного боку як умовне прискорення і спрямування біологічної еволюції (наприклад, за допомогою генної інженерії), з іншого – як вдосконалення людини пристроями або інтегрованими в її тіло, або за допомогою інтерфейсів типу людина-машина. Етимологія терміну «транслюдина» сходить до американського футуролога та письменника Ф. Есфендіарі (відомого також під псевдонімом FM-2030), який використав це поняття як скорочення від «перехідна людина» («transitional human»). Вже на цьому етапі виникають методологічні утруднення диференціації людей і т.зв. «transitional human». Як зазначає Н. Бостром «Незрозуміло, чому будь-хто, хто має багато пластичних операцій або веде кочовий спосіб життя, ближче до того, щоб стати постлюдиною, ніж решта з нас; і, звичайно, такі люди не обов'язково більш гідні поваги чи моральної похвали, ніж інші. Насправді цілком можливо бути транслюдиною – або, якщо на те пішло, трансгуманістом – і все одно дотримуватися більшості традиційних цінностей та принципів особистої поведінки» [20].

Значно складнішим для порівняння та дефініювання, а також пошуку фундаментальних теоретичних засад, є поняття «постлюдина». «Я підтримую думку, що це слово часто викликає більше плутанини, ніж ясності, і що нам, можливо, було б краще замінити його якоюсь альтернативною лексикою» [19, с. 28]. Однак, Нік Бостром все ж пропонує своє бачення цього поняття, яке лежить в площині можливостей людини покращити хоча б одну з загальних центральних здатностей (general central capacity), до яких, за словами Бострома належать – «тривалість здорового життя – здатність залишатись цілком здоровим, активним та продуктивним як розумово, так і фізично; пізнання – загальні інтелектуальні здібності...; емоції – здатність насолоджуватись

життям і реагувати відповідним емоційним станом на життєві ситуації та інших людей» [19, с. 29]. Таким чином – постлюдина у розумінні Ніка Бострома – це вдосконалена людина хоча б в одній із зазначених здатностей за допомогою нових технологічних засобів.

Однак, на нашу думку, можна вказати на кілька критичних аспектів, що стосуються методології добору «центральної здатності». Бостром стверджує, що добір цих здатностей є індикативним і не може бути вичерпним, однак не наважується обрати методологічний ґрунт, який би допоміг визначити джерело цінностей, які лежать в основі такого добору. «Позиція, яку я прагну захистити, узгоджується з широким спектром формальних та сутнісних теорій цінності. Я говоритиму про цінність способів буття заради простоти та зручності, але роблячи це, я не маю на увазі висловлення прихильності до якоїсь конкретної суперечливої теорії цінності» [19, с. 29]. Таким чином, відсутність явного принципу включення-виключення робить цей добір досить суб'єктивним та ілюстративним, без явного аналітичного походження. Макс Мор висловлює більш узагальнене, однак подібне твердження «Як філософія, трансгуманізм не схвалює конкретні технології по суті. Проте, певні технології та галузі поточного та прогнозованого майбутнього технологічного розвитку, безумовно, особливо актуальні для цілей трансгуманізму» [18, с. 4]. Таким чином зовсім незрозумілими залишаються критерії добору «центральної здатності» у Бострома чи актуальних технологій у Мора. На нашу думку – це є перспективним полем досліджень для теоретиків трансгуманізму і має значний потенціал для критичного осмислення їх ідей.

Важливим, в якості аргументу, щодо концептуального генетичного зв'язку гуманізму та трансгуманізму є методологічна позиція Бострома, що полягає, де факто, в удосконаленні тих якостей, які вважаються важливими чи навіть ключовими в парадигмі класичного гуманізму. Адже всі три центральні здатності, про які міркує Бостром, виражені через призму і так притаманних людині якостей, де відправною точкою є умовний максимум, що доступний

людині без використання технологічних покращень. Таким чином можна довести, що постлюдина не мислиться як істота, що радикально відрізняється від людини чи веде радикально інший спосіб буття, а радше, як вдосконалена людина, можливості якої перевершують людські.

Цей аспект робить позиції Н. Бострома та М. Мора неузгодженими адже «перевершення» людського вони не розуміють однаково. Зрештою, подібна різниця в поглядах може мати більш значимі наслідки, ніж звичайний ґрунт для компаративного аналізу. Адже якщо позиція Бострома ґрунтується на, принаймні, описаних якостях які мають чи можуть бути покращеними, то позиція М. Мора апелює до виходу «за межі» людини, підстави для якого і форми, в якому цей вихід можуть відбуватись, на нашу думку, є не зовсім сфокусованими. А використання функціоналізму в якості методологічного обґрунтування принципової можливості такого виходу створює нові проблеми в спектрі від автономності суб'єкта до класичних проблем редукціонізму. «Однією з найбільших – вважаємо загрози, що пов'язані з частковою чи повною втратою автономності... адже трансгуманізм, використовуючи, фактично, функціоналістські підходи до розуміння людини, нехтує тілесністю, концентруючись на структурах, що здатні зберегти інформацію, таким чином, редукуючи людину до неї» [21, с. 61].

Нік Бостром визнає роль колективних динамік, інституцій і глобальної координації, у його дефініціях здатностей постлюдини та в аргументації щодо їх цінності методологічно домінує індивідуалістська модель, в якій здібності мисляться як властивості окремого суб'єкта. На нашу думку – це чергове підтвердження положення про те, що саме гуманізм (як вивищення окремого суб'єкта) є фундаментальним для розуміння генеалогії трансгуманістичних студій. Це, також, є свідченням певних методологічних вад трансгуманізму, який, використовуючи апеляції до індивідуального, дуже слабо апелює до вже наявних соціальних теорій.

Висновки. У результаті дослідження констатуємо, що трансгуманізм, попри власні декларації виходу «за межі людського», у своїх базових теоретичних припущеннях значною мірою відтворює ключові настанови класичної гуманістичної традиції. Йдеться, насамперед, про збереження уявлень про автономного суб'єкта, індивідуалістичну модель ідентичності та нормативне піднесення людських когнітивних і практичних здібностей як центральної цінності. Трансгуманізм постає не як радикальний розрив із гуманістичною антропологією, а радше як її продовження, адаптоване до умов сучасного науково-технологічного розвитку.

Водночас така спадкоємність породжує значні теоретичні проблеми, що ставлять під сумнів заявлену трансгуманізмом можливість справжнього переходу до «постлюдини». Зокрема, проблематичним є поширене в трансгуманістських концепціях функціоналістське розуміння людини, за якого свідомість, особистість і суб'єктність редукуються до сукупності функцій, що потенційно підлягають технічному відтворенню або перенесенню на інші носії. Таким чином, на нашу думку, претензії трансгуманізму на вихід «за межі» людини можуть розглядатися як передчасні або концептуально недостатньо обґрунтовані. Їхня залежність від редукативних версій функціоналізму вказує на потребу подальшого критичного аналізу антропологічних і онтологічних засад трансгуманізму. У цьому контексті дослідження меж функціоналістських моделей людини та альтернативних концепцій суб'єктності постає перспективним напрямом подальших філософських розвідок.

Список використаних джерел

1. Піко делла Мірандола Дж. Промова про гідність людини. *Всесвіт*. 2014. № 11-12. С. 38–63.
2. Bacon F. *The New Organon*. Cambridge University Press, 2000. 292 p.

3. Bacon F. The New Atlantis. Start Publishing LLC, 2012. 44 p.
4. Merchant C. The death of nature: women, ecology, and the scientific revolution – how modern science sanctioned exploitation and subordination. HarperOne, 1990. 384 p.
5. Фуко М. Археологія знання. Київ : Основи, 2003. 326 с.
6. Foucault M. The birth of biopolitics. Picador, 2010. 364 p.
7. Дельоз Ж. Post Scritpum до суспільств контролю. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. URL: <https://www.ji.lviv.ua/n34texts/34-zmist.htm> (дата звернення: 11.11.2025).
8. Сухомлинська О. Від гуманізму до неогуманізму, постгуманізму та трансгуманізму: педагогічне прочитання. *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2024. Т. 30, № 1. С. 75-89. DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2024-30-1-5>
9. Мартинюк Ю. Трансгуманізм і постгуманізм: етична проекція. *Антропний принцип в контексті актуальних проблем філософії науки*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 15-16 грудня 2016 р.). Львів. 2016. С.155-161.
10. Гоц Л. С. Трансгуманізм у синхронно-діахронному вимірі культури: концептуалізація, типологія і періодизація. *Питання культурології*. 2022. № 39. С. 10–20. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.39.2022.256888>
11. Гоц Л. С. Проблема ототожнення термінів «трансгуманізму» і «постгуманізм» та ступінь наукової розробленості теми в Україні. *Збірник наукових праць ЛОГОΣ*. 2021. С. 186-188. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-15.10.2021.56>
12. Гоц Л. С. Трансгуманізм не постгуманізм: експлікація актуальної семантики понять. *Питання культурології*. 2021. № 38. С. 54–64. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.38.2021.245648>

13. Загурська Н. Поліверсія постлюдського : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.04. Харків, 2017.
14. Горбатюк А. Концептуалізація феномена трансгуманізму в культурній антропології : Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії (кандидат культурології). Київ, 2024. 202 с.
15. Huxley J. *New Bottles for New Wine*. Chatto and Windus, 1957. 320 p.
16. Huxley J. *Religion without revelation*. New York : Harper, 1927. 392 p.
17. Max More. *Principles of Extropy*. DOI: <http://extropy.org/principles.htm>
18. Max More. *The Philosophy of Transhumanism*. *The Transhumanist Reader* / ed. by M. More, N. Vita-More. Wiley, 2013, pp. 3-17
DOI: <https://doi.org/10.1002/9781118555927>
19. Nick Bostrom. *Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up*. *The Transhumanist Reader* / ed. by M. More, N. Vita-More. Wiley, 2013, pp. 28-53
DOI: <https://doi.org/10.1002/9781118555927>
20. Nick Bostrom. *The transhumanist FAQ*. World Transhumanist Association, 2003. 56 p.
21. Ігор Руснак. Трансформація антропологічної парадигми: онтологічні засади та дефініції. *Modern Trends in the Development of Economy, Technology and Industry: Collection of Scientific Papers with Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference*. International Scientific Unity. January 7-9, 2026. Toronto, Canada, p. 60-62. DOI: <https://doi.org/10.70286/isu-07.01.2026>